

JEAN-PAUL SARTRE ~ SLOVÁ

JEAN-PAUL SARTRE

SLOVÁ

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Edícia ____ knižnica
svetových
autorov ____ zv. 14

JEAN-PAUL SARTRE
SLOVÁ

JEAN-PAUL SARTRE

SLOVÁ

Z francúzštiny preložila
VLADIMÍRA KOMOROVSKÁ

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Copyright © Éditions Gallimard 1964
Translation © Vladimíra Komorovská 2011
Prologue © Roman Michelko 2011
Cover design © Dušan Babjak 2011
Slovak Edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava 2011
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Ouvrage publié avec le concours du Ministère français chargé de la
Culture – Centre National du Livre

Dielo vydané s finančnou podporou Francúzskeho ministerstva
povereného kultúrou – Národného knižného centra

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Jean-Paul Sartre: Slová
Z francúzskeho originálu *Les Mots*, ktorý vyšiel vo vydavateľstve
Gallimard v roku 1964, preložila Vladimíra Komorovská.
Predslov napísal Roman Michelko
Zodpovedná redaktorka Anna Vidová
Obálka Dušan Babjak
Sadzba a tlač ETERNA Press, s. r. o.
Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-430-0

Pani Z.

Sartrove Slová v kontexte jeho tvorby

Na dielo Jeana Paula Sartra som narazil ako študent strednej školy. Objavil som vtedy autora, ktorý ma v dobrom zmysle slova šokoval. Jeho hry, najmä Diabol a Pánboh, poviedky v zbierke Múr a nakoniec aj románový debut Hnus boli natolko odlišné od takmer všetkého, čo som dosiaľ čítal, že som sa od neho nedokázal len tak odpútať. Sartre priniesol (pre mňa) do literatúry niečo, čo som v nej dosiaľ márne hľadal. Ukázal mi v plnej nahote vykorenenosť nielen svojho buržoázneho stavu, zviditeľnil naliehavý pocit reálne možnej (aj mojej a mojej generácii vlastnej) frustrácie nad existenciou, ale aj vypäté životné zážitky v čase vojny, konflikt zla a dobra vo svojej až démonической polohe. Najviac som oceňoval jeho schopnosť skoncentrovať celé dielo – hru, román či poviedku – do jednej sentence vystihujúcej podstatu. V diele Diabol a Pánboh je ňou veta: „Ak prijmeš svet taký, aký je, si spoluvinník, ako ho zmeníš, si kat.“ Už z týchto mrazivých slov jasne vyplýva, akým spôsobom formoval celé povojnové generácie európskej mládeže, ktoré potrebovali filozoficky absorbovať najhlbšie vnútorné kataklizmy dvadsiateho storočia – druhú svetovú vojnu spolu s jej barbarstvom – priemyselným sterilným vraždením a obľudnou dokonalosťou zla, ktoré zrodila nová doba plná zvrátených ideológií. Toto všetko ma zasiahlo v „správnom čase“ dospievania, hodnotového vyzrievania, keď sa formoval aj môj životný názor. Objavil som tak autora, ktorý ovplyvnil moje ďalšie profesionálne smerovanie. Z tohto pohľadu je Sartrova filozofická autobiografia Slová veľmi zásadná, pretože mapuje prvých deväť rokov života proroka francúzskeho existencializmu. Z genealógie autora zisťujeme, že po matke pochádza zo slávnej schweitzerovskej rodiny, ktorá mala naňho najväčší vplyv. Po predčasnej smrti otca, ktorého nikdy nepoznal, sa ocitá u svojho deda – príslušníka vyššej strednej triedy, špičkového odborníka v oblasti germanistiky. Problematické postavenie matky – mladej vdovy, odsúdenej na milosť a nemilosť rodiny, ho poznačí hlbokou, i keď skrytou traumou. Ako veľmi senzi-

tívne dieťa si podvedome uvedomuje jej a tým aj svoje postavenie. Z toho pramení aj veľmi silný (v istom zmysle až patologický) vzťah k matke, ktorý potom spisovateľa dlho determinoval aj v osobnom živote a odzrkadľuje sa aj vo viacerých jeho literárnych postavách. Sartre bol osamelým dieťaťom. Vyrastal bez rovesníkov. Prvé roky školskej dochádzky strávil so súkromnými učiteľmi a aj prvé pokusy integrovať ho do kolektívu rovesníkov dopadli neslávne. A tak sa ocitol sám v spoločnosti dospelých a v zajatí kníh. Literatúra, s ktorou prišiel do styku, nebola ktovieako kvalitná, ani vhodná pre jeho vek a formovanie jeho neskoršej osobnosti, ale čaru tlačeneho slova prepadol už v najútlejšom veku. Snaha o formovanie literárneho vkusu zo strany starého otca sa nestretla u vnuka s porozumením. Tento generáčny „konflikt“ nám poskytuje názorný pohľad na pomery vo francúzskych stredostavovských rodinách začiatkom dvadsiateho storočia. Vďaka Sartrovej často až sebazničujúco zžieravej úprimnosti vidíme aj to, čo obvykle zostáva pod pokrievkou.

Chlapcov samotársky život a izolácia od rovesníkov nevyhnutne vtlačili pečať charakteru neskoršieho všestranného tvorcu. Už ako malé dieťa vnútorne pociťoval revoltu voči meštiackym pomerom, ktoré vládli v jeho okolí.

Pochopiteľne, pri čítaní textu musíme zohľadniť ťažko odhadnuteľnú mieru štylizácie a spätnej seba projekcie neskorších vlastných názorov, mieru, ktorú by zrejme presne nedokázal určiť ani samotný autor. Tak či onak, práve toto dielo vo veľkej miere dokresľuje myšlienkový profil autora – bez ohľadu na stupeň overiteľnej autenticity je totiž nanajvýš pravdepodobné, že Sartre väčšine napísaného veril, napriek tomu, že jeho pravda bola „výsostne“ subjektívna.

Až po prečítaní Slov, pri zohľadnení vyššie spomenutých skutočností môžeme v plnej miere pochopiť, čo bolo neskôr v dospelom veku motorom Sartrovej vzbury voči buržoáznej spoločnosti. Sám „napáchnutý“ atmosférou tohto prostredia sa cítil vykorenený a cudzí. O to prekvapujúcejšie pôsobí neskutočná autenticita, s akou vykreslil atmosféru doby – napriek tomu, že od opisovaných udalostí prešlo viac než polstoročie. Autobiografia nesie črty osobného bilancovania, ktoré sa vracia ku kľúčovým otázkam vynárajúcim sa v autorovej tvorbe. Poznačený dobou, ktorá zvrátenosťou priebehu dvoch svetových vojen otriasla postavením ľudskej bytosti a vychádzajúc z existencialistickej línie búrajúcej tradičný hodnotový systém aj nazeranie na ľudské bytie, spochybňuje všetko – slovo ako také, spisovateľa, ktorý

pomocou slova vytvára len mystifikáciu, čistotu umenia, ktorú vníma ako prázdnotu, zaužívané doktríny, tradičné koncepcie skutočnosti človeka a sveta. Až biograficky skúma vlastný názorový prerod v otázkach súvisiacich s poslaním spisovateľa od pocitu zodpovednosti a naplňania poslania v politických a ideových zápasoch doby, cez problém nadbytočnosti, až po bezmocnosť autora v zmesi komédie, lži, nepolapiteľnosti pravdy a neschopnosti mať akýkoľvek dosah na čitateľa. Myšlienkový oblúk smeruje od výlučnosti po izolovanosť umelca. Som rád, že ani slovenský čitateľ nebude o tento titul ochudobnený.

Roman Michelko

I.
Čítanie

Okolo roku 1850 sa jeden učiteľ obdarený potomstvom odhodlal, že si v Alsasku otvorí kolóniál. Tento kantor-odbehlík však požadoval kompenzáciu; keďže sa vzdal možnosti formovať ľudského ducha, jeden z jeho synov musel formovať ľudské duše; z rodinného kruhu mal vzísť pastor a voľba padla na Charlesa. Charles sa však povinnosti vyhol, radšej sa pustil do sveta po stopách jednej krasojazdkyne. Jeho portrét obrátili tvárou k stene a zakázali nahlas vysloviť jeho meno. Na koho príde rad? August sa poponáhlal nasledovať otcov príklad; vrhol sa do obchodovania, v ktorom sa našiel. Ostával Louis bez výrazných sklonov; otec ovládol pokojného chlapca a obratom ruky z neho spravil pastora. Neskôr Louis zašiel v poslušnosti tak ďaleko, že splodil ďalšieho pastora Alberta Schweitzera, ktorý urobil všeobecne známu kariéru. Charles však nenašiel svoju krasojazdkyňu a poznamenalo ho otcovo utešené gesto; celý život si uchoval zmysel pre vznešenosť a zanietene pretváral malé príhody na významné udalosti. Ukázalo sa, že nemá v úmysle uniknúť pred rodinným poslaním; chcel sa oddať duchovnosti v miernejšej podobe a získať taký kňazský úrad, ktorý by mu nebránil užívať si s krasojazdkyňami. Charlesovým predstavám vyhovovala profesúra; vybral si odbor germanistiky. Obhájl dizertáciu o Hansovi Sachsovi, zvolil si priamu metódu a neskôr sa vyhlasoval za jej vynálezcu; v spolupráci s pánom Simonnotom napísal uznávanú učebnicu *Deutsches Lesebuch*, čo mu zaistilo rýchly kariérny postup v Mâconne, Lyone a Paríži. V Paríži predniesol pri príležitosti udeľovania cien príhovor, ktorý bol na jeho počesť vydaný ako separát: „Vážení pán minister, dámy a páni, drahé deti, nikdy by ste neuhádli, o čom sa dnes chystám hovoriť. O hudbe!“ Vynikal ako príležitostný básnik. Na rodinných zhromaždeniach neraz pripomínal: „Louis je najzbožnejší, August najbohatší, ja som najinteligentnejší.“ Bratia sa smiali, švagriné odúvali pery. Charles Schweitzer sa v Mâconne oženil s Louisou Guilleminovou, dcérou katolíckeho advokáta. Louise sa s nenávisťou zmieňovala o svadobnej ceste; mladomanžel ju uniesol, skôr než stihla dojesť, a dotiahol do vlaku. Ani v sedemdesiatke nezabudla na pórový šalát, ktorý objednal v staničnej reštaurácii. „Zjedol celý koreň, mne nechal iba vňať.“ Dva týždne strávili v Alsasku a vôbec nevstali od stola; bratia si v žargóne rozprávali oplzlé historky; pastor sa občas otočil k Louise a z kresťanskej

lásky jej ich pretlmočil. Nemeškala a protekčne si zaobstarala potvrdenie, čo ju oslobodilo od manželských povinností a udeľovalo jej právo na oddelenú spálňu; jednodaj si sťažovala na migrénu, začala polihovať, neznášala hluk, čoskoro zanevrela na vášeň a zanietenosť, ten hrubý, neokrôchaný a teatrálny schweitzerovský život. Táto prudká, zlomyseľná a chladná žena zmyšľala priamo a zle, lebo jej manžel uvažoval nesprávne a dobre, a keďže bol ľahkoverný kľamár, pochybovala o všetkom: „Ludia hovoria, že svet sa krúti, ale čo o tom vedia?“ Obklopovali ju poctiví komedianti, začala nenávidieť komédiu aj cnosť. Táto jemná realista zablúdila do rodiny neotesaných spiritualistov a zo vzdoru sa stala voltairiánkou, hoci nikdy nečítala Voltaira. Ako milá a korpulentná, cynická a veselá žena stlesňovala čiru negáciu; keď zdvihla obočie a sotva postrehnuteľne sa usmiala, drvila v sebe na prach všetky vznešené postoje, ale nik iný to nikdy nepostrehol. Zožierala ju všetko popierajúca pýcha a odmietavý egoizmus. S nikým sa nestýkala, lebo bola priveľmi hrdá, aby sa uchádzala o prvé miesto, a priveľmi márnomyseľná, aby sa uspokojila s druhým. „Človek musí vedieť vzbudzovať túžbu,“ vravievala. Ludia ju hodne vyhľadávali, potom čoraz menej, a keďže ju nikdy nevidávali, nakoniec na ňu zabudli. Neskôr už vôbec nevstávala z kresla alebo z postele. Schweitzerovci ako naturalistickí puritáni – táto kombinácia cností nie je ani zďaleka taká vzácna, než sa predpokladá – s obľubou používali drsné výrazy, ktoré síce kresťansky úplne pokorovali telo, zároveň však svedčili o ich širokom ponímaní jeho prirodzených funkcií. Louise zbožňovala narážky. S radosťou čítavala obratne napísané romány a viac než dejovú zápletku oceňovala priehľadné závoje, do ktorých ju autori zahalovali. „Je to odvážna a dobre napísaná kniha,“ vravievala a tvárila sa ohľaduplne. „Zľahka sa dotýkajte, smrteľníci, ale nestískajte!“ Táto snehulienka sa zachádzala od smiechu, keď čítala *Ohnivú dievčinu* od Adolpha Belota. Rada vykladala historiky o svadobných nociach, ktoré sa zakaždým skončili nešťastne; buď v nich surový a nedočkavý mladomanžel zlámal manželke väzy na drevenej peľasti postele, alebo ju ráno našli schúlenú, nahú a napoly šialenú, na skrini. Louise žila v šerosvite; kedykoľvek k nej Charles vstúpil a dokorán otvoril okenice alebo rozsvietil všetky lampy, zatienila si rukou oči a zastonala: „Charles, oslepuješ ma!“ Jej odpor však nepresahoval hranice konštitučnej opozície. Charles v nej vzbudzoval hrôzu, strašný údes, niekedy aj priateľstvo, pravda, ak sa jej ani nedotkol. Len čo

sa rozkričal, vo všetkom mu ustupovala. Napodiv s ním počala štyri deti; dcérku, ktorá dodýchala v útlom veku, dvoch synov a ďalšiu dcéru. Z ľahostajnosti alebo úcty jej dovolil, aby ich vychovala v duchu katolíckej viery. Neveriaca Louise z nich vykresala veriace ovečky z číreho odporu voči protestantom. Obaja chlapci sa postavili na matkinu stranu, nenápadne sa odcudzili zavalitému otcovi; Charles to vôbec nepostrehol. Najstarší Georges študoval na Polytechnike, mladší Émile sa stal profesorom nemeckého jazyka. Vzbudil môj záujem; viem, že ostal starým mládencom a vo všetkom napodobňoval otca, ktorého nemal rád. Otec so synom sa nakoniec rozkmotrili; medzitým sa pozoruhodne zmierovali. Émile tajil svoj život; zbožňoval matku a do konca života neupúšťal od zlozvyku potajme a bez ohlásenia ju navštevovať; zaspával ju bozkami a zahŕňal nežnosťami, vzápätí sa rozhovoril o otcovi, najprv ironicky, potom nazlostene, nakoniec sa vychytil a treskol dverami. Myslím, že ho mala rada, ale naháňal jej strach; tí dvaja ťažko ovládateľní grobiani ju unavovali, a tak uprednostňovala Georgesa, ktorý bol ustavične preč. Émile sa zbláznil z osamelosti, umrel v roku 1927; pod vankúšom mu našli revolver, v jeho kufroch objavili sto párov deravých ponožiek a dvadsať párov zoderatých topánok.

Najmladšia dcéra Anne-Marie strávila detstvo na stoličke. Naučila sa nudiť, vzpriamene sedieť a šiť. Bola nadaná, ale rodina z čírej dinstingvovanosti jej talent zanedbala; bola osľňujúca, ale starostlivo to pred ňou utajila. Títo skromní a hrdí buržuji usudzovali, že krása je nad ich pomery a pod ich úroveň; prepúšťali ju markízam a pobehliciam. Louise trpela tou najjalovejšou pýchou; zo strachu, že naletí, upierala deťom, manželovi i sebe najočividnejšie vlastnosti. Charles nedokázal rozpoznať krásu iných ľudí, plietol si ju so zdravím; odkedy mu ochorela žena, nachádzal útechu v náručí statných červenolícich idealistiek, ochlpených nad hornou perou, ktoré prekypovali zdravím. Keď Anne-Marie po päťdesiatich rokoch listovala v rodinnom albume, zistila, že vynikala krásou.

Približne v rovnakom čase, keď sa Charles Schweitzer zoznámil s Louisou Guilleminovou, oženil sa jeden vidiecky lekár s dcérou bohatého périgourského statkára a usadil sa s ňou na ponurej hlavnej ulici v Thivierse, oproti lekárnii. Hneď po svadbe sa ukázalo, že svokor nemá ani groša. Doktora Sartra to tak rozhorčilo, že svojej žene štyridsať rokov nevenoval jedinú slovo; pri stole sa dorozumievali posunkami a manželka ho nakoniec prezývala „môj stravník“.

A predsa s ňou zdieľal lôžko a z času na čas ju mlčky priviedol do druhého stavu; porodila mu dvoch synov a dcéru; tieto deti mlčanlivosti sa volali Jean-Baptiste, Joseph a Hélène. Hélène sa v pokročilom veku vydala za dôstojníka jazdeckva, ktorý zošalel; Joseph slúžil u zuávov a zanedlho sa vrátil k rodičom. Nevyučil sa nijakému remeslu; v zajatí otcovej zarytej mlčanlivosti a matkinho kriku začal koktať a celý život strávil bojom so slovami. Jean-Baptiste chcel študovať na Námornej akadémii, aby sa dostal na more. V roku 1904 sa ako námorný dôstojník, oslabený zimnicami v Indočíne, zoznámil v Cherbourgu s Annou Mariou Schweitzerovou, zmocnil sa tej vysokej a osamelej dievčiny, oženil sa s ňou a bleskovo jej urobil dieťa; splodil ma a pokúšal sa utiahnuť do náručia smrti.

Umrieť nie je ľahké; črevná horúčka postupovala pomaly, niekoľko ráz sa mu dokonca zlepšil zdravotný stav. Anne-Marie ho oddane ošetrovala, ale nedopustila sa takej neslušnosti, aby ho milovala. Louise ju vystríhala pred manželským spolužitím; po krvavej svadobnej noci nasleduje nekonečný rad obetí, okorených nočnými vulgárnosťami. Mama si vzala príklad zo svojej matky a dávala prednosť povinnostiam pred radovánkami. Otca dobre nepoznala, ani pred svadbou, ani po nej, a určite si niekedy položila otázku, prečo sa ten cudzinec rozhodol dodýchať práve v jej náručí. Prestaňovali ho na statok niekoľko míľ od Thiviersu; otec ho denne navštevoval v ľahkom koči. Prebdené noci a starosti Annu Mariu vyčerpali, stratila mlieko, zverili ma dojke v okolí; aj ja som sa usiloval zomrieť, na zápal tenkého čreva a možno aj z roztrpenosti. Neskúsená dvadsaťročná matka bez užitočných rád sa išla roztrhať medzi dvoma neznámymi umierajúcimi; jej manželstvo z rozumu nachádzalo opodstatnenosť v chorobe a smútku. Ťažil som zo situácie; v tých časoch dojčili matky samy a dlho, nebyť tej dvojnásobnej predsmrtnej agónie, vystavila by ma útrapám vyplývajúcim z neskorého odstavenia. Otupený chorobou a zoslabnutý horúčkou som v deviatich mesiacoch nepocítil dôsledky násilne prestrihnutaj pupočnej šnúry, preťaté puto matky s dieťaťom; vrhol som sa do zmäteného sveta, zaľudneného triviálnymi halucináciami a ošuchanými modlami. Po otcovej smrti sme sa s Annou Mariou prebrali zo spoločnej hrôzy; uzdravil som sa. Boli sme však obeťami nedorozumenia; láskavá mamička znovu našla syna, ktorého vlastne nikdy celkom neopustila, kým som nadobúdval vedomie na kolenách neznámej dojky.

Anne-Marie nemala peniaze ani vzdelanie a rozhodla sa vrátiť k rodičom. Schweitzerovcov sa však nemilo dotkol otcov bezočivý skon, lebo priveľmi pripomínal akt úmyselného zavrhnutia. Obviňovali matku, že ho nedokázala predvídať ani mu zabrániť; z nerozvážnosti si vybrala manžela, ktorý dlho nevydržal. K vysokej Ariane, ktorá sa vrátila do Meudonu s dieťaťom v náručí, sa všetci zachovali znamenite; starý otec už síce požiadal o odchod do penzie, ale vrátil sa do služby bez jediného vyčítavého slova, dokonca aj v starej mame zvišťala diskretnosť. Iba Anne-Marie, zmrazená vďačnosťou, vycítila za dobrými skutkami výčitky; rodiny, prirodzene, dávali radšej prednosť vdovám než slobodným matkám, ale iba o chlp. Bytostne sa rozdávala, aby jej odpustili, viedla rodičom domácnosť, najprv v Meudone, potom v Paríži, stala sa guvernankou, ošetrovatelkou, majordómom, spoločníčkou i slúžkou, a predsa sa jej nepodarilo rozptýliť matkinu mlčanlivú podráždenosť. Louise otravovalo, že musí každé ráno zostavovať jedálny lístok a každý večer viesť účty, ťažko však znášala, keď to niekto robil za ňu; vzdala sa ťarchy povinností, ale dráždilo ju, že stratila privilégiá. Táto starnúca a cynická žena sa opájala jedinou ilúziou; považovala sa za nenahraditeľnú. Ilúzia sa rozplynula; Louise začala na dcéru žiarliť. Chuderka Anne-Marie; keby upadla do pasivity, obvinili by ju, že je na príťaž, keď vyvíjala aktivitu, podozrievali ju, že chce rozkazovať v dome. Potrebovala by všetku odvalu, aby sa vyhla prvému úskaliu, a bezvýhradnú pokoru, aby sa vyvarovala druhého. Netrvalo dlho a s mladou vdovou zaobchádzali ako s neplnoletou, s poškrvnenou pannou. Neupierali jej vreckové, ale zakaždým jej ho zabudli dať; keď úplne dodrala šatstvo, starému otcovi ani len na um nezišlo obnoviť jej šatník. Horko-ťažko jej tolerovali, aby vychádzala z domu sama. Keď ju niekdajšie, poväčšine už vydaté priateľky pozvali na večeru, museli s dlhodobým predstihom požiadať jej rodičov o súhlas a sľúbiť, že ju privedú naspäť pred desiatou hodinou. Pán domu musel vstať od stola uprostred jedla a odviezť ju autom domov. Medzitým môj starý otec pobehoval v nočnom úbore po spálni s hodinkami v rukách a úderom desiatej hodiny začal hromžiť. Pozvánky postupne ubúdali, mamu znechutili také nákladné radovánky.

Smrť Jeana Baptistu sa stala najvýznamnejšou udalosťou v mojom živote; mame založila okovy a mňa obdarila slobodou.

Dobry otec nejestvuje, to je pravidlo; vinu netreba hľadať v mu-

žoch, ale v otcovskom pute, ktoré je prehnuté. Nie je nič lepšie, než plodiť deti; aká to nespravodlivosť *mat'* deti! Keby žil môj otec, privälil by ma celou svojou váhou a rozdrvil na prach. Našťastie sa pobral na onen svet v ranom veku; uprostred Aeneov nesúcich na chrbte svojich Anchisov, sám prechádzam z jedného brehu na druhý a pohľadom neviditeľnými sploditeľmi, ktorí celý život sedia na svojich synoch ako na koňoch; nechal som za sebou mladého nebožtíka, ktorý nestihol byť mojím otcom a dnes by mohol byť mojím synom. Bolo to zle alebo dobre? Netuším, ochotne však súhlasím s verdiktom jedného popredného psychoanalytika; nemám nijaké superego.

Nestačí umrieť, treba skonáť včas. Neskôr by som na seba zvažoval vinu, vedomá sirota sa cíti v neprávě; zhnusení rodičia sa pri pohľade na mňa odobrli do svojich nebeských komnát. Bol som nadšený; môj smutný údel si vynucoval rešpekt a tvoril základ mojej dôležitosti; vlastnú osirotenosť som mohol pripočítať k svojim cnostiam. Otec sa zachoval elegantne, keď dodýchal neprávom; stará matka často vravievala, že sa vyhol svojim povinnostiam, starý otec, právom hrdý na schweitzerovskú dlhovekosť, nepripúšťal, že sa možno pominúť v tridsiatke; vzhľadom na ten podozrivý skon začal pochybovať, či jeho zať dakedy vôbec existoval, a nakoniec ho pustil z hlavy. Ja som naňho ani nemusel zabudnúť; Jean-Baptiste zmizol po anglicky, nedožičil mi radosť, aby som sa s ním zoznámil. Ešte aj dnes ma prekvapuje, že o ňom skoro nič neviem. A jednako miloval, chcel žiť, cítil, že umiera; to stačí, aby sa človek sformoval do celkovej podoby. V našej rodine však nik nedokázal vzbudiť vo mne zvedavosť na toho muža. Celé roky som nad svojou posteľou vídaval portrét holohlavého dôstojníčka s guľatou tvárou, úprimnými očami a hustými fúzmi; keď sa matka znovu vydala, portrét zmizol. Neskôr som zdedil knihy, ktoré mu patrili; Le Dantecovo dielo o budúcnosti vedy a ďalšie od Webera nazvané *Absolútnym idealizmom k pozitivismu*. Nečítal správne knihy ako žiaden z jeho súčasníkov. Na okrajoch som objavil nerozlúštiteľné čarbanice, bezduché znaky nepatrného osvietenstva, ktoré žilo a kolotalo v čase, keď som sa narodil. Knihy som predal, ten zosnulý so mnou pramálo súvisel. Poznám ho iba z počutia ako Železnú masku alebo rytiera d'Éon a tie útržkovité informácie sa ma nijako netýkajú; nikto si neuchoval v pamäti, či ma mal rád, či ma brával do náručia, či obracal k synovi jasné, dnes už spráchnivené oči; sú to útrapy strate-

nej lásky. Z toho otca neostal ani tieň, ani pohľad, jednoducho sme obaja istý čas chodili po tej istej zemi, nič viac. Dávali mi na vedomie, že som skôr dieťaťom zázraku než synom nebožtíka. Odtiaľ bez najmenších pochyb pramení moja neuveriteľná ľahkovážnosť. Nie som šéfom a ani sa ním netúžim stať. Rozkazovať a poslúchať je jedno a to isté. Najväčší autoritár rozkazuje v mene iného, posvätného príživníka – svojho otca – a prenáša na druhých abstraktné násilie, čo sám znáša. V živote som nevydal rozkaz, aby som sa zároveň nasmial a nevyvolal smiech; nesúžuje ma totiž vred moci, nik ma naučil poslúchať.

Koho som mal poslúchať? Ukazovali mi mladú obryňu a tvrdili, že je mojou matkou. Inak by som ju považoval skôr za staršiu sestru. Dobré som vedel, že túto pannu odsúdenú na nútený pobyt pod dozorom, čo sa všetkým podriaďovala, mám naporúdzi, aby mi slúžila. Mám ju rád, ale ako som si ju mohol ctiť, keď si ju nik nevážil? V dome sa nachádzali tri spálne; spálňa starého otca, starej matky a „detí“. „Deťmi“ sme boli my, rovnako neplnoletými a rovnako vydržovanými. Pozornosť sa však sústreďovala predovšetkým na mňa. Do *mojej* izby dali posteľ dievčiny. Mladá dievčina spávala sama a počestne sa prebúdzala; ešte som spal, keď utekala do kúpeľne, aby sa vykúpala, vracala sa kompletne oblečená. Ako som sa z nej mohol zrodiť? Rozprávala mi o svojich útrapách a súcitne som ju počúval, neskôr som sa s ňou mienil oženiť, aby som ju mohol ochraňovať. Sľúbil som jej to, držal nad ňou ochrannú ruku a dal svoju mladícku dôležitosť do jej služieb. Vari sa niekto domnieval, že ju budem poslúchať? Láska som sa podriaďoval jej prosbám. Koniec koncov, nedávala mi nijaké príkazy; vzletnými frázami mi načrtávala budúcnosť a láskavo mi odporúčala, aby som ich uskutocnil. „Môj drahučký chlapček bude taký dobručký, rozumný a nechá si pekne nakvapkať do noštedka medicínu.“ Padol som do pasce týchto prejemnených predpovedí.

Ostával patriarcha, ktorý sa tak podobal na Boha Otca, že ho zaňho často pokladali. Raz vstúpil do kostola cez sakristiu, keď kňaz zvolával na ľahostajných veriacich nebeské hromy-blesky: „Boh je všadeprítomný! Vidí vás!“ Vtom veriaci zbadali pod kazateľnicou veľkého bradatého starca, ktorý na nich upieral zrak, a rozprchli sa. Starý otec tvrdil, že inokedy zas padli na kolená. S obľubou sa zjavoval ako duch. V septembri 1914 sa vyznamenal v jednom archačonskom kine; bol som s mamou na balkóne, keď sa začal doža-